

FARMASEVTIK TERMINOLOGIYASI CHOG'ISHTIRMA TADQIQI

Rahimova Nigora Polvonnazirovna
Katta o'qituvchi Xorijiy filologiya fakulteti
O'zMU

Annotatsiya

Maqolada ingliz tilidagi farmatsevtika terminologiyasi, jumladan, farmatsevtika atamalarining nomlari, dorivor o'simliklarning nomlari, dori vositalarining nomlari ko'rib chiqiladi. Farmatsevtik lug'atning paydo bo'lishi va faoliyatining tarixiy jihatlari tahlil qilinadi. Ingliz tilidagi ko'plab farmatsevtik atamalar yunon-lotin ildizlariga ega va xalqaro ahamiyatga ega ekanligi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: etimologiya, terminologiya, farmatsevtika lug'ati, tarixiy jihatlar.

Abstract

The article discusses studies of pharmaceutical terminology in English, including the names of pharmaceutical terms, names of medicinal plants, names of drugs. The historical aspects of the emergence and functioning of pharmaceutical vocabulary are analyzed. It is shown that many pharmaceutical terms in English have Greek-Latin roots and are international.

Key words: etymology, terminology, pharmaceutical vocabulary, historical aspects.

Аннотация

В статье рассматривается исследования фармацевтической терминологии в английском языке, включающей наименования фармацевтических терминов, названия лекарственных растений, названия лекарственных препаратов. Проанализированы исторические аспекты возникновения и функционирования фармацевтической лексики. Показано, что многие фармацевтические термины в английском языке имеют греко-латинские корни и являются интернациональными.

Ключевые слова: этимология, терминология, фармацевтическая лексика, исторические аспекты.

Kirish

Lotin tili anatomiya va farmakologiya sohalarida alohida o'rin tutadi. Tibbiyot va farmatsevtika maktablari talabalari birinchi kursdanoq inson tanasining barcha a'zolari va qismlari lotin tilida nomlanganini yoki ularning nomlarida lotin ildizlariga ega ekanligini bilishadi. Ikkinchisi, shuningdek, dori nomlari qiziqish uyg'otadigan farmatsevtika sohasiga ham tegishli. Ushbu ixtisoslashgan sohada terminologik lug'at va nomenklatura birliklarini birlashtirish juda muhim ko'rinadi, aks holda ko'p miqdordagi dori vositalarini boshqarish imkonsiz bo'ladi. Farmatsevtlar uzoq vaqtdan beri lotin tilida retseptlar yozishgan va bu ma'lum qoidalarga muvofiq amalga oshiriladi, shuning uchun mamlakatimizda yozilgan har qanday retsept, masalan, AQSh yoki Evropada oson tushunilishi mumkin [3].

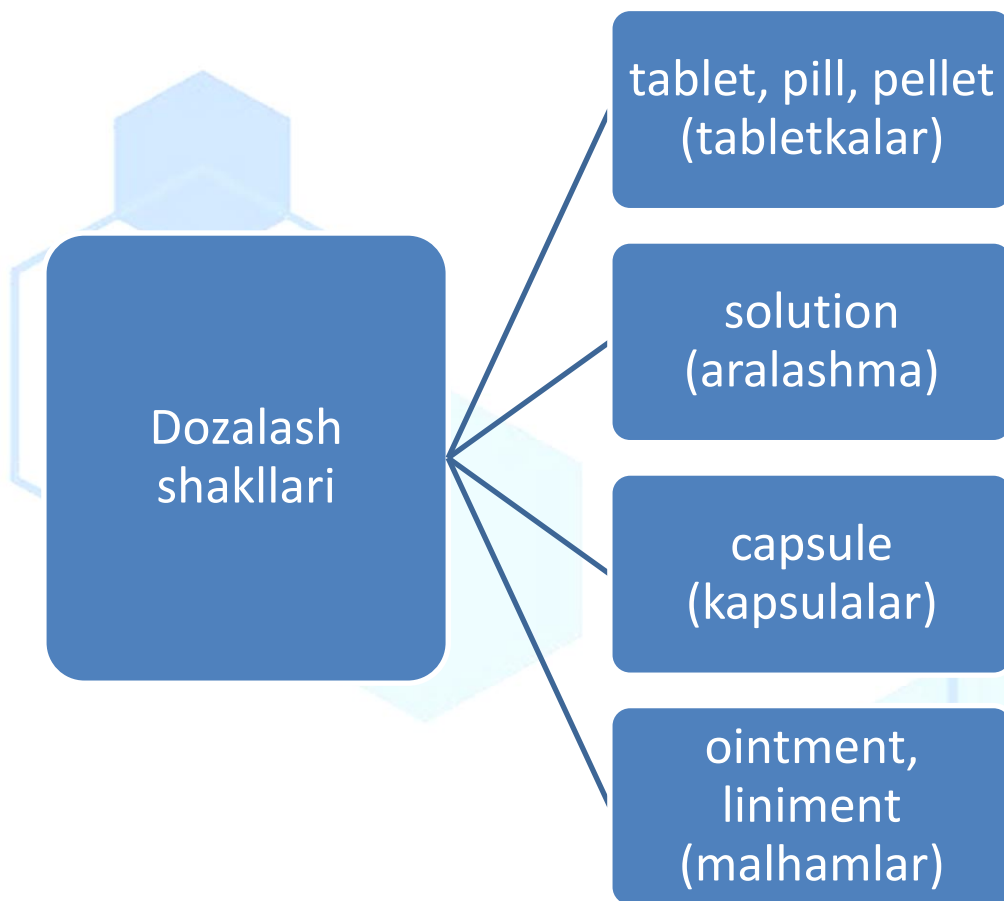
Ilmiy terminologiya, bir tomondan, ko'pincha xalqaro xarakterga ega, ya'ni asosan ingliz tilidagi farmasevtik terminologiya lotin tili va uning shakllari asosida qurilgan [2]. Farmasevtik terminologiya lug'at, qoida tariqasida, butun dunyodagi ma'lumotli

odamlar uchun bir xil darajada tushunarli. Aynan xalqaro lug'atda ko'p qo'llaniladigan, asosan ijtimoiy-siyosiy ahamiyatga ega bo'lgan, hamma uchun ma'lum va tushunarli bo'lishi kerak bo'lgan so'zlardan iborat ma'lum bir umumiy qatlam mavjud. Bu guruh lotin tilidan olingan yoki uning shakllaridan foydalangan holda tuzilgan leksik birliklarni o'z ichiga oladi, masalan, abituriyent, forum, assistent, stajyor, talaba, stipendiya, laborant va boshqalar [1]. Boshqa tomondan, ilmiy (tibbiyot va, xususan, farmatsevtika) terminologiyasining muhim qismi o'ziga xos xususiyatga ega: bu juda kam odamga ma'lum, faqat maxsus ma'lumotga ega bo'lgan ba'zi odamlar uni yaxshi bilishadi. O'zlashtirishlar natijasida lotin tilidan tashqari, ingliz tilidagi farmasevtik lug'atning ma'lum bir qismi ham yunon tilidan va kamdan-kam hollarda asosiy zamonaviy tillardan olingan.

Natijalar va muhokama.

Keling, farmatsevtika sohasini va tegishli terminologiya va nomenklaturani batafsil ko'rib chiqaylik. "Dorixona" va "farmatsevtika" ("dorilarni olish, qayta ishlash, saqlash va tarqatish bo'yicha amaliy fanlar to'plami") atamalarining o'zi qadimgi yunoncha kelib chiqqan bo'lib, "tibbiyot" degan ma'noni anglatuvchi "*pharmakon*" so'ziga borib taqaladi. Shu bilan birga, *pharmakia* (yunoncha, so'zma-so'z tarjimai "dori") va *pharmakeutike* (yunoncha, so'zma-so'z tarjimai "dorivor") so'zlari "bemorlarni davolash uchun dori vositalarini yasash va ulardan foydalanish mahorati" ma'nosida qo'llanilgan [5]. Lotin tili orqali ikkala atama ham barcha Yevropa tillariga, birinchi bo'lib ingliz tiliga kirdi. Lotin va lotinlashtirilgan yunoncha so'zlar bir necha asrlar davomida Evropa tibbiyotida qo'llanilgan: dori vositalarini ishlab chiqarish uchun xom ashyo nomlarida, tayyor, ishlab chiqarilgan dori vositalarining nomlarida va retseptida, ya'ni ulardan foydalanish bo'yicha tavsiyalarda ham qo'llanilgan. Farmatsevtika terminologiyasi, asosan, retseptlarda qo'llaniladigan dori vositalari va preparatlar nomlari, dozalash shakllari, shuningdek, yordamchi so'zlardan iborat bo'lgan [4].

Dori vositalari (inglizcha: Medicinal agents, drugs) — odam yoki hayvon organizmi bilan aloqa qiladigan, odam yoki hayvon tanasining a'zolari, to'qimalariga kirib boruvchi, kasallikning oldini olish, tashxis qo'yish..., davolash uchun ishlatiladigan moddalar yoki ularning birikmalari, rehabilitatsiya, homiladorlikni saqlash, oldini olish yoki tugatish uchun va qon, qon plazmasi, organlar, inson yoki hayvon tanasining to'qimalari, o'simliklar, mineral moddalardan sintez qilish yoki biologik texnologiyalar yordamida olingan. Dori vositalariga farmatsevtik moddalar (Pharmaceutical substances) va dorilar (pharmaceuticals; drugs) kiradi [1]. Farmatsevtik moddalar, dorilar (*Praeparatum medicinale, praeparatum farmaceuticum, medicamentum*) - dozalash shakli formulasi ko'rinishidagi sintetik yoki tabiiy kelib chiqadigan moddalar yoki moddalar aralashmasi, eritma, malham va boshqalar, kasalliklarning oldini olish, tashxislash va davolash uchun ishlatiladi [2].

Tabiiyki, farmatsevtika terminologiyasi va nomenklaturasi rivojlanmoqda, ba'zilari eskirgan va boshqa dori vositalari yoki dozlash shakllari bilan almashtirilmoqda, shuning uchun farmatsevtika atamalarining ro'yxati, shu jumladan o'zbek va ingliz tillariga lotin tilidan o'zlashtirilgan va lotin ildizlari va elementlari asosida shakllantirilib, qayta ko'rib chiqilgan va yangilangan.

Shuni ta'kidlash kerakki, zamonaviy ingliz tilida farmatsevtika sohasida ham aktual (dolzarb) lotin atamalari, ham lotin tilidan kelib chiqqan terminologik birliklari qo'llaniladi:

medicamentum – >*medicine, medication*;

remedium – >*remedy*;

substantia farmaceutica – >*pharmaceutical substance*;

forma medicamentorum – >*medicinal form*;

preparatum – > (*medicinal*) *preparation*;

tincture – >*tincture*;

sirupus – >*syrup, sirup*;

herba – >*herb, herbage*;

folia – >*foliage*;

fructus – >*fruits*;

baccae – >*bacca*;

flores – >*flowers*;

rhizome – >*rhizome*;

cortex – >*cortex* va boshqalar.

Terminologik birliklardan tashqari, ilmiy botanika nomlari, xususan, o'simlik nomlari zamonaviy ingliz tiliga kirib bormoqda. Xalqaro botanika nomenklaturasi - bu bo'ysunuvchi sistematik guruhlar - taksonlar (ingliz *taxon*) nomlarining qat'iy ro'yxati. Bunda taksonomik tasnifning asosiy birligi *tur* hisoblanadi (ingliz *species*, lotincha *Nomen specium*). Muayyan umumiy belgilarga ega turlar turkumlarga birlashtirilgan (lotin va ingliz *genus*, lotincha *Nomen genericum*). Karl Linneyning "*Speciesplantarum*" ilmiy ishida o'simliklarni nomlashning umumiy qabul qilingan binomial printsipi (ingliz *Binomial nomenclature*) berilgan [2]. Keling, ba'zi misollar keltiraylik:

Lotin tilidan o'zlashtirilgan	Inglizcha atama/nomen
Leonurus quinquelobatus	quinquelobate motherwort
Arnica montana	mountain arnica
Mentha piperita	Peppermint
Atropa Belladonna	belladonna, banewort
Primula veris	spring primula
Artemisia Absinthium	absinth(e), absinthium, common wormwood
Artemisia Cina	santonica wormwood, santonica, Levant wormwood
Rubus idaeus	Raspberry
Chamomilla	chamomile, camomile
Frangula	bearwood, buckthorn

Ko'rib turganimizdek, zamonaviy ingliz tilida o'simliklarning lotincha nomlari ham, lotin tili asosida ingliz tilida paydo bo'lgan nomlari ham qo'llaniladi, masalan:

Absinthium – >*absinthium, absinth(e)*;

Mentha piperita – >*peppermint*;

Chamomilla – >*chamomile, chamomile va boshqalar*.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Доткулова З.О., & Аликаев Р.С. (2019). Англоязычная фармацевтическая терминология: латинские истоки. Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики, (1), 93-101.

2. Mulikova N. (2022). Terminological studies of pharmaceutical discourse: a linguodidactic review. *Multilingualism and transcultural practices*, (1), 24-30.
3. Rasulov B.S. Terms recommended for pharmacovigilance" *Safety and risk of pharmacotherapy*, no. 4 (9), 2023, pp. 32-44.
4. Yuldashev O.V. (2023). Etymological analysis of pharmaceutical vocabulary in English. // *Bulletin of Humanities and Social Sciences*, 2, 184-187.
5. Sharipova T. (2022) Streamlining pharmaceutical terminology: technology and practical examples // *Bulletin of Moscow State University*. No. 3. P. 112